

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان
دانشکده‌ی علوم اداری و اقتصاد
گروه حسابداری

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد
رشته‌ی حسابداری

بررسی تاثیر دشواری پیش بینی و تامین مالی خارجی بر رابطه‌ی بین
محافظه کاری و خطای پیش بینی سود مدیریت

استاد راهنما:

دکتر عبدالمهدی انصاری

استاد مشاور:

نسرین یوسف زاده

نگارنده :

بهاره شریفی پور رفسنجانی

مهر ۱۳۹۲

دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان
دانشکده‌ی علوم اداری و اقتصاد
گروه حسابداری

پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد رشته‌ی حسابداری

بررسی تأثیر دشواری پیش‌بینی و تأمین مالی خارجی بر رابطه‌ی بین
محافظه‌کاری و خطای پیش‌بینی سود مدیریت

بهاره شریفی‌پور

در تاریخ ۱۳۹۲/۷/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه‌ی **بسیار خوب** به تصویب نهایی رسید.

امضاء

۱- استاد راهنمای پایان‌نامه آقای دکتر عبدالمهدی انصاری با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضاء

۲- استاد مشاور پایان‌نامه خانم نسرین یوسف‌زاده با مرتبه‌ی علمی مربی

امضاء

۳- استاد داور خارج از گروه آقای دکتر احمد خدای‌پور با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضاء

۴- نماینده‌ی تحصیلات تکمیلی آقای دکتر وحید مظفری با مرتبه‌ی علمی دانشیار

تمامی حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های
حاصل از پژوهش موضوع این پایان‌نامه، متعلق به دانشگاه
ولی‌عصر (عج) رفسنجان است.

با تشکر و سپاس فراوان از

استاد گرانقدر:

جناب آقای دکتر عبدالمهدی انصاری چرا که بدون راهنماییهای ایشان تاسین این پیمان نامه بسیار مشکل می نمود.

استاد ارجمند:

سرکار خانم نسیرین یوسف زاده به دلیل یاریها و راهنماییهای بی شائبه ایشان که بسیاری از سختیها را برایم آسانتر نمود.

استاد گرامی:

جناب آقای دکتر خدای که زحمت دآوری پژوهش حاضر را بر عهده داشتند.

و شکر خالصانه از همه ی اساتید گروه حسابداری، بهکلاسی ها و دوستان عزیزم که در این راه مرا یاری نمودند.

تقدیم به:

مقدس‌ترین واژه‌ها در لغت نامه دلم، مادر مهربانم که زندگیم را دیون مهر و عطف آن می‌دانم.

پدر، مهربانی مشفق، بردبار و حامی.

همسرم اسطوره زندگیم، پناه محبت‌گیم و امید بودم.

برادرم به پاس دگرگمی و تشویق

چکیده

هدف این پژوهش، تعیین ارتباط بین خطای پیش بینی سود مدیریت و سطح محافظه کاری و هم چنین بررسی تاثیر دشواری های پیش بینی، عدم اطمینان خاص شرکت و تامین مالی خارجی بر این رابطه می باشد. خطای پیش بینی تفاوت بین مقادیر پیش بینی شده با مقادیر واقعی می باشد. یکی دیگر از مفاهیمی که در این تحقیق به آن پرداخته شده است محافظه کاری می باشد؛ محافظه کاری عبارت است از کاربرد درجه ای از مراقبت که جهت انجام برآورد در شرایط ابهام مورد نیاز است به گونه ای که درآمدها یا دارایی ها بیش تر از واقع و هزینه ها یا بدهی ها کم تر از واقع ارائه نشود. محافظه کاری سبب می شود تا مدیران که از اطلاعات داخل واحد تجاری آگاه هستند، نسبت به سایر گروه های طرف قرارداد با شرکت که اطلاعات کمتری نسبت به مدیران دارند، مزیت و برتری خاصی نداشته باشند. از این رو محافظه کاری به وسیله ی ملزم کردن به قابلیت تائید بیشتر سبب کاهش پیش بینی های خوش بینانه مدیر و رفتار جانبدارانه او می شود. محافظه کاری محصول عدم اطمینان و ابهام شناخته می شود. عدم اطمینان نقطه مقابل اطمینان است. به طور کلی، واژه عدم اطمینان نتیجه ی عدم دانش کافی شخص در مورد حوادث آینده است که بر میزان اطمینان تصمیم گیرنده از آینده اثر خواهد گذاشت. علاوه بر این انتظار می رود که مدیران در مواقع نیاز به تامین مالی خارجی (از طریق بدهی و حقوق صاحبان سهام) اقدام به پیش بینی خوش بینانه سود نمایند. زیرا، خوشنامی شرکت در گزارشگری سود منجر به جذب سرمایه ی بیشتر می شود. در راستای این هدف، اطلاعات مالی مربوط به گزارشگری سود متغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. محافظه کاری با استفاده از مدل خان و واتس ۱۴۷ شرکت بورسی در طی دوره ی زمانی پژوهش (۱۳۹۰-۱۳۸۵) جمع آوری گردید و با استفاده از رگرسیون چند متغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. محافظه کاری با استفاده از مدل خان و واتس اندازه گیری شده است. و خطای پیش بینی از تقسیم تفاضل سود هر سهم در سال t و سود پیش بینی شده توسط مدیر برای سال t بر قیمت هر سهم در پایان سال $t-1$ محاسبه گشته است. نتایج حاصله نشان می دهد که با کاهش محافظه کاری خطای پیش بینی سود مدیریت افزایش یافته و از سویی دیگر، با طولانی شدن چرخه عملیاتی و افزایش نوسانات سود در شرکت های مورد آزمون و دشوار شدن شرایط پیش بینی، کاهش محافظه کاری حسابداری منجر به افزایش خطا در پیش بینی سود توسط مدیریت شده است.

واژگان کلیدی: محافظه کاری، خطای پیش بینی سود مدیریت، دشواری پیش بینی مدیریت، تامین مالی خارجی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- تشریح و بیان موضوع	۲
۳-۱- اهمیت، ضرورت و اهداف اساسی پژوهش	۳
۴-۱- فرضیه‌های پژوهش	۶
۵-۱- روش انجام پژوهش	۷
۶-۱- متغیرهای پژوهش	۷
۷-۱- جامعه، نمونه و قلمرو پژوهش	۱۱
۱-۷-۱- جامعه‌ی آماری	۱۱
۲-۷-۱- نمونه:	۱۱
۳-۷-۱- قلمرو مکانی پژوهش	۱۲
۴-۷-۱- قلمرو زمانی پژوهش	۱۲
۸-۱- نحوه‌ی گردآوری اطلاعات	۱۲
۹-۱- روش انجام پژوهش	۱۳
۱۰-۱- کلیدواژه‌ها	۱۳
۱۱-۱- خلاصه‌ی فصل	۱۴
۱۲-۱- خلاصه‌ی فصول بعد	۱۴

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۲- مقدمه	۱۵
۲-۲- بخش اول: سود هر سهم و خطای پیش بینی	۱۶
۱-۲-۲- تعریف سود حسابداری	۱۶
۲-۲-۲- اهمیت سود و اهداف گزارشگری آن	۱۷
۳-۲-۲- گزارش سود هر سهم (EPS)	۲۰
۴-۲-۲- پیش بینی سود	۲۲
۵-۲-۲- خطای پیش بینی سود توسط مدیران	۲۳
۶-۲-۲- عوامل موثر بر پیش بینی سود	۲۵
۳-۲-۲- بخش دوم: محافظه کاری حسابداری و پیش بینی سود	۲۸
۱-۳-۲- تعریف محافظه کاری و جایگاه آن در اصول حسابداری	۲۸
۲-۳-۲- تاریخچه محافظه کاری	۳۲
۳-۳-۲- انواع محافظه کاری	۳۳
۴-۳-۲- دیدگاه‌های به کارگیری محافظه کاری	۳۵

۳۷	..... اندازه گیری محافظه کاری
۳۷	..... معیار عدم تقارن زمانی در شناسایی سود و زیان
۳۸	..... معیار محافظه کاری مبتنی بر ارزش های بازار
۳۹	..... معیارهای محافظه کاری مبتنی بر ارقام تعهدی
۴۰	..... عوامل موثر بر محافظه کاری
۴۲	..... محافظه کاری و خطای پیش بینی سود
۴۳	..... بخش سوم: شاخص های عدم اطمینان و تامین مالی
۴۳	..... مفهوم عدم اطمینان
۴۵	..... نوسان سود
۴۷	..... طول چرخه ی عملیاتی
۴۹	..... تامین مالی خارجی
۵۱	..... بخش چهارم: پیشینه ی تحقیق
۵۱	..... تحقیقات خارجی
۵۴	..... تحقیقات داخلی
۵۷	..... خلاصه ی فصل

فصل سوم: روش پژوهش

۵۸	..... مقدمه
۵۹	..... نوع پژوهش
۶۰	..... جامعه ی آماری
۶۰	..... قلمرو مکانی پژوهش
۶۰	..... قلمرو زمانی پژوهش
۶۰	..... روش نمونه گیری و حجم نمونه
۶۱	..... نحوه ی گردآوری اطلاعات
۶۱	..... هدف و فرضیه های پژوهش
۶۲	..... فرضیات پژوهش عبارتند از:
۶۲	..... ابزار تجزیه و تحلیل داده ها
۶۲	..... معرفی مدل پژوهش
۶۲	..... مدل پژوهش
۶۳	..... تحلیل رگرسیون
۶۳	..... مفروضه های مدل پژوهش
۶۳	..... نرمال بودن اجزای خطا
۶۴	..... عدم هم خطی متغیرهای مستقل
۶۴	..... عدم خود همبستگی
۶۶	..... همسانی واریانس

۱۱-۳-۱۱-۱۱-۳	.....	آزمون معنی داری ضرایب رگرسیون (آزمون t)	.....	۶۶
۱۱-۳-۱۱-۱۱-۳	.....	ضریب تعیین	.....	۶۷
۱۲-۳-۱۲-۳-۱۲-۳	.....	آزمون معنی داری ضریب تعیین رگرسیون (آزمون F)	.....	۶۷
۱۳-۳-۱۳-۳-۱۳-۳	.....	تعریف متغیرهای پژوهش و نحوه ی محاسبه ی آنها	.....	۶۹
۱۴-۳-۱۴-۳-۱۴-۳	.....	ابزار و روش های رایانه ای	.....	۷۵
۱۵-۳-۱۵-۳-۱۵-۳	.....	افق زمانی پژوهش	.....	۷۵
۱۶-۳-۱۶-۳-۱۶-۳	.....	خلاصه ی فصل	.....	۷۶

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده و نتایج آزمون فرضیه ها

۱-۴-۱-۴-۱-۴	.....	مقدمه	.....	۷۷
۲-۴-۲-۴-۲-۴	.....	آماره های توصیفی تحقیق	.....	۷۷
۳-۴-۳-۴-۳-۴	.....	ضرایب همبستگی	.....	۷۹
۴-۴-۴-۴-۴-۴	.....	آزمون تعیین مدل مناسب در داده های ترکیبی	.....	۸۱
۵-۴-۵-۴-۵-۴	.....	آزمون هم جمعی مدل های تحقیق	.....	۸۴
۶-۴-۶-۴-۶-۴	.....	نتایج آزمون فرضیه های تحقیق	.....	۸۵
۱-۶-۴-۱-۶-۴-۱-۶-۴	.....	نتایج آزمون فرضیه ی اول	.....	۸۵
۲-۶-۴-۲-۶-۴-۲-۶-۴	.....	نتایج آزمون فرضیه ی دوم	.....	۹۲
۳-۶-۴-۳-۶-۴-۳-۶-۴	.....	نتایج آزمون فرضیه ی سوم	.....	۱۰۳
۷-۴-۷-۴-۷-۴	.....	خلاصه ی فصل	.....	۱۰۹

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵-۱-۵-۱-۵	.....	مقدمه	.....	۱۱۰
۲-۵-۲-۵-۲-۵	.....	خلاصه ی پژوهش	.....	۱۱۱
۳-۵-۳-۵-۳-۵	.....	نتیجه گیری	.....	۱۱۳
۴-۵-۴-۵-۴-۵	.....	محدودیت های پژوهش	.....	۱۱۵
۵-۵-۵-۵-۵-۵	.....	پیشنهاد های کاربردی پژوهش	.....	۱۱۵
۶-۵-۶-۵-۶-۵	.....	توصیه برای پژوهش های آتی	.....	۱۱۶
۷-۵-۷-۵-۷-۵	.....	خلاصه ی فصل	.....	۱۱۶
۱۱۷	.....	منابع و مأخذ	.....	۱۱۷
۱۲۲	.....	پیوست ها	.....	۱۲۲

فهرست اشکال

عنوان	صفحه
شکل (۱-۲): ویژگیهای کیفی اطلاعات حسابداری طبق استانداردهای حسابداری ایران.....	۲۹

فهرست نگاره ها

عنوان	صفحه
نگاره (۱-۴): آماره های توصیفی متغیرهای تحقیق.....	۷۸
نگاره (۲-۴): ضرایب همبستگی بین متغیرهای تحقیق.....	۸۰
نگاره (۳-۴): نتایج آزمون انتخاب مدل مناسب در داده های ترکیبی.....	۸۳
نگاره (۴-۴): نتایج آزمون هم جمعیتی مدل های تحقیق.....	۸۴
نگاره (۵-۴): نتایج آزمون نرمال بودن باقیماندههای مدل اول.....	۸۶
نگاره (۶-۴): نتایج آزمون همسانی واریانس باقیمانده های مدل رگرسیون اول.....	۸۶
نگاره (۷-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی اول (۱-۴) اندازه های واقعی محافظه کاری.....	۸۸
نگاره (۸-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی اول (۱-۴) اندازه های رتبه بندی شده ی محافظه کاری.....	۹۱
نگاره (۹-۴): نتایج آزمون نرمال بودن باقیمانده های مدل دوم و سوم.....	۹۳
نگاره (۱۰-۴): نتایج آزمون همسانی واریانس باقیمانده های مدل رگرسیون دوم و سوم.....	۹۳
نگاره (۱۱-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی فرعی اول (۲-۴) اندازه های واقعی محافظه کاری.....	۹۵
نگاره (۱۲-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی فرعی اول (۲-۴) اندازه های رتبه بندی شده ی محافظه کاری.....	۹۷
نگاره (۱۳-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی فرعی دوم (۳-۴) اندازه های واقعی محافظه کاری.....	۹۹
نگاره (۱۴-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی فرعی دوم (۳-۴) اندازه های رتبه بندی شده ی محافظه کاری.....	۱۰۲
نگاره (۱۵-۴): نتایج آزمون نرمال بودن باقیمانده های مدل چهارم (۴-۴).....	۱۰۳
نگاره (۱۶-۴): نتایج آزمون همسانی واریانس باقیمانده های مدل رگرسیون چهارم (۴-۴).....	۱۰۴
نگاره (۱۷-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی سوم (۴-۴) اندازه های واقعی محافظه کاری.....	۱۰۵
نگاره (۱۸-۴): نتایج آزمون مدل فرضیه ی سوم (۴-۴) اندازه های رتبه بندی شده ی محافظه کاری.....	۱۰۸
نگاره (۱-۵): خلاصه ی نتایج آزمون فرضیه های تحقیق.....	۱۱۲

فهرست پیوست ها

عنوان	صفحه
پیوست ۱: نام شرکتهای عضو نمونه و صنعت مربوط به آنها.....	۱۲۲
پیوست ۲: نتایج آماره های توصیفی متغیرهای تحقیق.....	۱۲۵
پیوست ۳: نتایج آزمونهای مربوط به انتخاب مدل مناسب در داده های ترکیبی.....	۱۲۶
پیوست ۴: نتایج آزمونهای همجمعیتی.....	۱۳۰
پیوست ۵: نتایج آزمونهای مربوط به فروض کلاسیک.....	۱۳۲
پیوست ۶: نتایج مربوط به تخمین مدلهای رگرسیون - اندازه های واقعی محافظه کاری.....	۱۳۶
پیوست ۷: نتایج مربوط به تخمین مدلهای رگرسیون - اندازه های رتبه بندی شده محافظه کاری.....	۱۴۳

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

یکی از اطلاعات مهم و اصلی صورت های مالی سوداست که توجه سرمایه گذاران و دیگر استفاده کنندگان صورتهای مالی را به خود جلب می کند. اطلاعات ارائه شده ی شرکت، از جمله اطلاعات مربوط به سود، مبتنی بر رویدادهای گذشته است. حال آنکه استفاده کنندگان صورتهای مالی، نیازمند اطلاعاتی درباره ی آینده ی شرکت هستند در واقع پیش بینی سود به وسیله ی مدیریت، اطلاعاتی در مورد آینده ی شرکت فراهم میکند (Badrinath, Gay and Kale, 1998).

پژوهش های قبلی نشان میدهند که پیش بینی های مدیریت، قیمت سهام، نقدینگی بازار سهام و پیش بینی تحلیلگران را تحت تأثیر قرار می دهد (Brockman and Cicone, 2008). این نتایج حاکی از آن است که سود پیش بینی شده توسط مدیریت دارای محتوای اطلاعاتی و کارایی بوده و اگر با خطا همراه نباشد می تواند به بهبود تصمیم گیری استفاده کنندگان از گزارش های حسابداری منجر شود.

از آن جایی که اقتصاد و محیط عملیاتی شرکت آکنده از ابهام است، معمولاً سودی که مدیران پیش بینی می کنند با سود واقعی تفاوت دارد. به علاوه مدیران به منظور افزایش منافع شخصی خود ممکن است در پیش بینی سود جانبدارانه عمل نمایند. سوالی که در اینجا مطرح می شود این است که آیا ویژگی های سیستم حسابداری واحد تجاری نظیر میزان محافظه کاری، بر جانبداری مدیر در پیش بینی سود تأثیر میگذارد؟ یافته های حاصل از این بحث می توانند به درک بیشتر اطلاعات ارائه شده

توسط مدیران در هنگام پیش بینی سود و ارتباط این پیش بینی با محافظه کاری کمک کند. (YanSun and Weihong X, 2012).

۱-۲- تشریح و بیان موضوع

در این پژوهش، ارتباط بین خطای پیش بینی سود مدیریت و سطح محافظه کاری و هم چنین تاثیر دشواری های پیش بینی، عدم اطمینان خاص شرکت و تامین مالی خارجی بر این رابطه بررسی می-شود با سو^۱(۱۹۹۷) محافظه کاری را گرایش حسابداری به الزام درجه بالاتری از تائید پذیری برای شناسایی اخبار خوب در مقایسه با میزان تائید پذیری لازم برای شناسایی اخبار بد تعریف کرده است که این موضوع منجر می شود حسابداران زبان های اقتصادی رانسبت به سود ها به موقع تر شناسایی و منعکس کنند.

لی^۲ (۲۰۰۷) معتقد است که محافظه کاری با زودتر شناسایی کردن اخبار بد نسبت به اخبار خوب، منجر به کاهش جانبداری مدیران در پیش بینی سود می شود. این مساله با دیدگاه قراردادی مطرح شده درباره محافظه کاری در تحقیق واتز^۳ (۲۰۰۳) سازگار است.

واتز (۲۰۰۳) بیان می کند که محافظه کاری به وسیله ملزم کردن به قابلیت تائید بیشتر، رفتار فرصت طلبانه و جانبدارانه را محدود می کند و شناسایی سود را به تاخیر می اندازد. از این رو، اگر مدیران در پیش بینی سود محافظه کاری را نادیده بگیرند، سود های پیش بینی شده بیشتر از سود های واقعی خواهند بود؛ این مساله منجر به پیش بینی خوش بینانه سود توسط مدیر می شود و افزایش خطای پیش بینی سود را به همراه خواهد داشت (Yan Sun and Weihong X, 2012).

مجتهد زاده (۱۳۸۰) محافظه کاری را محصول عدم اطمینان و ابهام می داند. در شرکت هایی با عدم اطمینان بالا وام دهندگان به منظور کاهش هزینه های نمایندگی و جلوگیری از سرمایه گذاری های غیر بهینه توسط مدیر، خواهان افزایش سطح محافظه کاری می باشند.

خان و واتز^۴ (۲۰۰۹) معتقدند که محافظه کاری با افزایش عدم اطمینان شرکت افزایش می یابد. انتظار می رود شرکت ها با عدم اطمینان بالا، اولاً دارای سود های آتی باشند که از قبل قابل تائید نیستند. این سود ها نسبت به تغییر شرایط بسیار حساس اند و ثانیاً در مقایسه با شرکت ها با عدم اطمینان پایین تر، بیشتر انتظار می رود که با بازدهی نامطلوب از محل سرمایه گذاری های خود مواجه

^۱. Basu

^۲. Li

^۳. Watts

^۴. Khan and Watts

شوند. لذا یک تقاضای قراردادی و نظارتی برای محافظه کاری ایجاد می کند. از سوی دیگر، پیش بینی سود توسط مدیر منعکس کننده باورهای وی درباره چشم انداز آتی شرکت است. با افزایش عدم اطمینان، مدیران قادر به ارزیابی درست از دورنمای تجاری شرکت نیستند.

در این شرایط پیش بینی دقیق سود توسط مدیران دشوار می شود و خطا در پیش بینی آنها اجتناب ناپذیر می گردد. به علاوه، عدم اطمینان شرکت می تواند جانبداری آگاهانه مدیر را در پردازش اطلاعات تشدید نماید. لذا افزایش عدم اطمینان شرکت و دشواری پیش بینی، منجر به پیش بینی خوش بینانه سود توسط مدیر می گردد. از این رو، انتظار می رود رابطه بین محافظه کاری و خطای پیش بینی سود تحت تاثیر دشواری پیش بینی و عدم اطمینان شرکت قرار گیرد (Yan Sun and Weihong X, 2012).

علاوه بر دشواری پیش بینی، انگیزه های فرصت طلبانه مدیران در موقع نیاز به تامین مالی خارجی، بر رابطه محافظه کاری و خطای پیش بینی اثر گذار می باشد. مهم ترین هزینه ایجاد رویکرد محافظه کارانه کاهش انتظارات سهامداران و سرمایه گذاران از عملکرد آتی واحد تجاری و در نتیجه کاهش بازار اوراق بهادار واحد تجاری خواهد بود. به دلیل اینکه در مواقع نیاز به تامین مالی، هزینه های ناشی از پایین بودن انتظارات از عملکرد آتی حادتر است؛ (Folsom, 2009).

انتظار می رود که مدیران در این مواقع سطح محافظه کاری را در پیش بینی سود جاری خود کاهش دهند و بدین ترتیب انتظارات بازار از عملکرد آتی را بهبود بخشیده و با کمترین هزینه سرمایه، تامین مالی داشته باشند. فرانکل و همکاران^۱ (۱۹۹۵) شواهد تجربی ارائه کردند مبنی بر اینکه که مدیران در مواقع نیاز به تامین مالی خارجی (از طریق بدهی و حقوق صاحبان سهام) اقدام به پیش بینی خوش بینانه سود می نمایند.

این تحقیق در پی بررسی این موضوع است که در ایران بین خطای پیش بینی سود مدیریت و سطح محافظه کاری ارتباطی وجود دارد؟ آیا مشکلات مدیریت در هنگام پیش بینی باعث تقویت این رابطه می شود؟ و آیا انگیزه های فرصت طلبانه مدیران در موقع تامین مالی سبب تقویت رابطه ی منفی محافظه کاری و خطای پیش بینی سود می شود؟

۱-۳- اهمیت، ضرورت و اهداف اساسی پژوهش

هر مدیری در تصمیم گیری های خود به نحوی با پیش بینی سر و کار دارد. برخی از این پیش بینی ها ساده و برخی دیگر پیچیده و مشکل است. همچنین، پیش بینی ها می توانند برای دوره های کوتاه مدت یا درازمدت انجام گیرد (الوانی و میرشفیعی، ۱۳۸۶). پیش بینی یک فرآیند منظم و نظام مند

^۱. Frankel et al

در راستای برآورد کمی و کیفی یک یا چند متغیر و همچنین تخمین حوادث و رویدادهای نامعلوم آینده است، که می‌تواند در تصمیم‌گیری و یا برنامه‌ریزی آینده مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر اشخاص نقش‌های کلیدی ایفا کند.

تصمیمات مربوط به آینده همواره با عدم اطمینان روبروست و کسانی در رقابت پیروز می‌شوند که بتوانند آینده را پیش‌بینی و بر اساس آن تصمیم‌گیری کنند. در حوزه‌ی امور مالی و حسابداری نیز همانند سایر حوزه‌های علوم می‌توان از پیش‌بینی استفاده کرد.

در امور مالی، اطلاعاتی همانند سود، بازده سهام، قیمت سهام، ورشکستگی و ریسک را می‌توان پیش‌بینی کرد. در این میان پیش‌بینی سود از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های افراد برای سرمایه‌گذاری کسب سود است (وکیلان‌آغویی و دیگران، ۱۳۸۸).

اهمیت سود پیش‌بینی شده به میزان انحرافی که با مقدار واقعی آن دارد وابسته است. هرچه میزان این انحراف کمتر باشد، پیش‌بینی از دقت بیشتری برخوردار است. پیش‌بینی سود به وسیله مدیران یکی از متداول‌ترین روش‌های مورد استفاده سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی به منظور ارزش‌گذاری سهام شرکت‌هاست. در ایران، بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۷۶ طبق بخشنامه‌ای شرکت‌ها را ملزم به ارائه سود هر سهم واقعی سه ماهه و سود هر سهم برآوردی سالانه کرد. بند چ از ماده ۵ آئین‌نامه افشاء اطلاعات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس در سال ۱۳۸۱ شرکت‌ها را ملزم به ارائه سود هر سهم در پایان هر سه ماه، حداکثر بیست روز بعد از پایان دوره سه ماهه است (آئین‌نامه افشای اطلاعات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس، ۱۳۸۱).

اما یکی از مفاهیمی که در این تحقیق به آن پرداخته شده است، محافظه‌کاری است. محافظه‌کاران - کاری را محصول عدم اطمینان و ابهام است. از آن جایی که اقتصاد و محیط عملیاتی شرکت آکنده از ابهام است، معمولاً سودی که مدیران پیش‌بینی می‌کنند با سود واقعی تفاوت دارد. به علاوه مدیران به منظور افزایش منافع شخصی خود ممکن است در پیش‌بینی سود جانبدارانه عمل نمایند.

با توجه به اینکه مدیران در پیش‌بینی‌های خود به برآورد مجهولات آتی (مانند تقاضا، جریانهای نقدی، رقابت و...) می‌پردازند، این پیش‌بینی‌ها ممکن است تحت تأثیر اطمینان بیش از حد مدیران قرار گرفته و تا حدودی در بردارنده اعتقادات شخصی مدیریت باشد و آنها را با درجه‌ای از خطا همراه سازد. برای مثال، آنها ممکن است سودهایی را پیش‌بینی نمایند که احتمال آن کم است و در نتیجه این امر باعث بروز خطاهایی در سودهای پیش‌بینی شده توسط مدیریت گردد. این موضوع که جانبداری‌های روانشناختی مدیریت، ممکن است بر تصمیمات و پیش‌بینی‌های مدیران اثر منفی داشته باشد، در بسیاری از مطالعات حسابداری مورد تایید قرار گرفته است (لطفی و حاجی‌پور، ۱۳۸۹).

سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا ویژگی‌های سیستم حسابداری واحد تجاری نظیر میزان محافظه کاری، بر جانبداری مدیر در پیش بینی سود تاثیر می‌گذارد؟ در محیطی که همواره عدم اطمینان و ابهام وجود دارد، به کارگیری بیشتر قاعده محافظه کاری می‌تواند منجر به احتیاط در شناسایی و گزارش سود شود. به علاوه، عدم اطمینان شرکت می‌تواند جانبداری آگاهانه مدیر را در پردازش اطلاعات تشدید نماید. لذا، نوسانات سود که یکی از شاخص‌های عدم اطمینان محسوب می‌شود می‌تواند به پیش بینی خوش بینانه سود توسط مدیر منجر گردد از این رو، انتظار می‌رود رابطه بین محافظه کاری و خطای پیش بینی سود تحت تاثیر نوسانات سود و عدم اطمینان شرکت قرار گیرد. از سوی دیگر، به اعتقاد پائیک و همکاران ارتباط محافظه کاری و نوسانات سود از آن جهت دارای اهمیت می‌باشد که به کارگیری رویه‌های حسابداری محافظه کارانه سبب می‌گردد، شناسایی زیان‌ها به سرعت و در دوره‌ی جاری صورت گیرد، ولی شناسایی سودهای احتمالی به تدریج و طی چند دوره انجام شود. آنها نتیجه گرفتند سودهایی که محافظه کاری بیشتری دارند نسبت به سودهایی که محافظه کاری کمتری دارند، ناپایدارترند. این عدم پایداری سبب پیش بینی‌های نادرست می‌گردد. از سوی دیگر و دیگران^۱ (۱۹۹۸) نشان می‌دهند که توانایی سودها برای پیش-بینی جریان-های نقدی آینده به چرخه‌ی وجه نقد عملیاتی شرکت نیز بستگی دارد. چرخه عملیاتی طولانی‌تر نشان دهنده عدم اطمینان بیشتر، خطای در برآورد بیشتر و در نهایت کیفیت گزارشگری پایین‌تر می‌شود (نیکومرام و نهندی، ۱۳۸۸). در شرکت‌هایی که مدت زمان تبدیل کالای خریداری شده به وجه نقد طولانی‌تر است تشخیص سود به تاخیر می‌افتد و به این ترتیب چرخه‌ی عملیاتی طولانی، پیش‌بینی سود را برای مدیران دشوار کرده و به صورت بالقوه باعث افزایش عدم اطمینان خاص شرکت می‌شود. یکی دیگر از عوامل اثرگذار دیگر بر پیش بینی مدیران، تامین مالی است؛ انتظار می‌رود که مدیران در مواقع نیاز به تامین مالی خارجی (از طریق بدهی و حقوق صاحبان سهام) اقدام به پیش بینی خوش بینانه سود می‌نمایند. زیرا، خوشنامی شرکت در گزارشگری سود منجر به جذب سرمایه‌ی بیشتر می‌شود؛ بنابراین این تئوری کارگزاری پیشنهاد می‌کند که اعتبار دهندگان می‌توانند مشکلات ناشی از رفتارهای فرصت طلبانه مدیران را از طریق تنظیم قراردادهای مبتنی بر ارقام حسابداری کاهش دهند. اما استفاده از ارقام حسابداری در قراردادهای بدهی، مدیران را به گزارش ارقام بالا و سوگیرانه تحریک و ممکن است ریسک نکول بدهی را افزایش و پرداخت‌های مورد انتظار به اعتبار دهندگان را کاهش دهد. بنابراین اعتبار دهندگان، برای جلوگیری از چنین وضعیتی و خنثی کردن سوگیری‌های جانبدارانه‌ی مدیران، خواهان حسابداری محافظه کارانه هستند. بنابراین با توجه به موارد ذکر شده، مهم‌ترین اهداف این پژوهش عبارتند از:

^۱. Dichev and Tang

- ۱- تعیین ارتباط بین خطای پیش بینی سود مدیریت و سطح محافظه کاری
- ۲- بررسی تاثیر دشواری های پیش بینی و عدم اطمینان خاص شرکت بر رابطه بین خطای پیش بینی سود مدیریت و محافظه کاری
- ۳- بررسی تاثیر تامین مالی خارجی بر رابطه بین خطای پیش بینی سود مدیریت و محافظه کاری

۴-۱- فرضیه های پژوهش

فرضیات پژوهش عبارتند از:

فرضیه اول:

بین سطح محافظه کاری و خطای پیش بینی سود مدیریت ارتباط منفی وجود دارد. در این پژوهش همانند تحقیق یان سان و وی هونگ زو (۲۰۱۲) از دو متغیر نوسان پذیری سود و طول چرخه عملیاتی به عنوان شاخص های دشواری پیش بینی مدیر استفاده می شود. طول چرخه عملیاتی به فاصله ی زمانی بین خرید کالا تا دریافت وجه نقد حاصل از فروش آن اشاره دارد. چرخه ی عملیاتی طولانی شناسایی سود را به تاخیر می اندازد و به این ترتیب این چرخه ی طولانی به صورت بالقوه باعث افزایش عدم اطمینان خاص شرکت و خطای مدیر در پیش بینی سود می گردد. نوسانات سود از شوک های اقتصادی، تصمیمات حسابداری و برآوردها نشأت می گیرد. البته سود هایی که نوسانات بیشتری دارند از پایداری کمتری برخوردار هستند از این رو امکان تکرار آن ها وجود ندارد. و این مساله، دشواری پیش بینی سود توسط مدیر و افزایش خطای او در هنگام پیش بینی سود را به دنبال دارد. (Dichev and Tang, 2009 , Freeman et al, 1982).

فرضیه دوم:

در شرکت هایی که دارای دشواری های پیش بینی هستند بین خطای پیش بینی سود و سطح محافظه کاری ارتباط منفی قوی تری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۱:

در شرکت هایی که دارای چرخه ی عملیاتی طولانی تر هستند بین خطای پیش بینی سود و سطح محافظه کاری ارتباط منفی قوی تری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۲:

در شرکت هایی که دارای نوسانات شدید سود هستند بین خطای پیش بینی سود و سطح محافظه کاری ارتباط منفی قوی تری وجود دارد.

فرضیه سوم:

در هنگام تامین مالی از طریق بدهی و حقوق صاحبان سهام، رابطه منفی خطای پیش بینی سود و محافظه کاری تشدید می گردد.

۱-۵- روش انجام پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است زیرا نتایج آن می تواند مورد استفاده سرمایه گذاران، استاندارد گذاران حسابداری، سازمان بورس اوراق بهادار و دیگر دست اندر کاران بازار سرمایه قرار گیرد. همچنین پژوهش حاضر از لحاظ روش گرد آوری داده ها یک پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است زیرا به بررسی رابطه بین متغیرها و اثر آنها بر یکدیگر می پردازد. تحقیقات همبستگی به سه دسته ی تحلیل همبستگی دو متغیره، تحلیل رگرسیون و تحلیل ماتریس کواریانس تقسیم بندی میشود، که در این تحقیق از تحلیل رگرسیون استفاده می شود.

۱-۶- متغیر های پژوهش

متغیر وابسته:

خطای سود پیش بینی شده توسط مدیریت

متغیری است که از تقسیم تفاضل سود هر سهم در سال t و اولین سود پیش بینی شده توسط مدیر برای سال t بر قیمت هر سهم در پایان سال t-1 حاصل می شود.

در فرمول فوق اولین پیش بینی سود هر سهم سودی است که همزمان با اعلام سود سال قبل انتشار می یابد. از آنجایی که در بورس اوراق بهادار تهران مجامع شرکتها عمدتاً در تیرماه تشکیل می - گردد و صورتهای مالی حسابرسی شده نیز در این تاریخ به عموم عرضه میگردد، سودی به عنوان سود پیش بینی شده در فرمول فوق لحاظ گردیده که قبل از پایان تیرماه به عموم ارائه شده باشد. این متغیر از طریق فرمول های زیر محاسبه می شود.

$$MFE_{it} = \frac{AE_{it} - MFF_{it}}{P_{i(t-1)}}$$

$$MFE_{it} = \frac{AE_{it} - MFL_{it}}{P_{i(t-1)}}$$

MFF_{it} : اولین پیش بینی سود هر سهم توسط مدیریت برای سال t در مورد شرکت i

MFL_{it} : آخرین پیش بینی سود هر سهم توسط مدیریت برای سال t در مورد شرکت i

AE_{it} : سود واقعی هر سهم برای سال t در مورد شرکت i

$P_{i(t-1)}$: قیمت هر سهم شرکت i در سال $t-1$ می باشد.

متغیرهای مستقل:

محافظه کاری:

عدم تقارن زمانی سود براساس رابطه سود / بازده های سهام به عنوان یکی از معیارهای محافظه کاری شناخته شده است. باسو (۱۹۹۷)، محافظه کاری را در نتیجه انعکاس سریع تر اخبار بد نسبت به اخبار خوب در سود تفسیر کرد. این تفسیر، بیانگر تفاوت سیستماتیک بین اخبار خوب و بد از دو جنبه «به هنگامی» «پایداری» در سود است. باسو برای اندازه گیری اخبار از بازده های سهام استفاده کرد و با استفاده از رگرسیون بین سود و بازده سهام دریافت که پاسخ سود نسبت به اخبار بد (بازده منفی سهام) به هنگام تر از پاسخ سود نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) است. او همچنین در بررسی های خود نشان داد که پایداری تغییرات منفی سود کمتر از تغییرات مثبت آن است. بدین صورت او معیاری را برای اندازه گیری محافظه کاری معرفی کرد که دیدگاه سود و زیانی داشته و آن را عدم تقارن زمانی سود نامید. باسو برای آزمون پیش بینی های خود از رگرسیون زیر استفاده کرد.

$$Earn = \beta_0 + \beta_1 Neg_{i,t} + \beta_2 Ret_{i,t} + \beta_3 Neg_{i,t} \cdot Ret + \mu_{j,t} \quad (1-1)$$

$Earn$: نسبت سود هر سهم شرکت قبل از اقلام غیر عادی در سال t به ارزش بازار حقوق صاحبان

سهام شرکت در سال t

Ret : بازده ۱۲ ماه سهام شرکت که به بعد از مجمع سال $t-1$ و تا قبل از مجمع سال t ختم می

شود.

Neg شاخصی است که اگر Ret منفی باشد برابر با یک و اگر Ret مثبت باشد، برابر با صفر است. در این رگرسیون β_2 پاسخ سود را نسبت به بازده های مثبت و $(\beta_2 + \beta_3)$ پاسخ سود را نسبت به بازده های منفی اندازه گیری می کند. محافظه کاری بیانگر این است که $\beta_2 + \beta_3 > \beta_2$ یعنی $\beta_3 > 0$ باشد. (باسو ۱۹۹۷). β_3 را ضریب عدم تقارن زمانی سود نامید و بدین ترتیب معیار عدم تقارن زمانی سود را به عنوان معیاری برای اندازه گیری محافظه کاری معرفی کرد.

در حقیقت برای محاسبه ی محافظه کاری از شیوه ی اندازه گیری خان و واتس که بر گرفته از مدل باسو می باشد؛ استفاده می نماییم. در این شیوه، خان و واتس ارتباط محافظه کاری و سه ویژگی شرکت را با مدل باسو ترکیب کرده؛ این سه ویژگی عبارتند از: ۱- اهرم مالی ۲- نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری ۳- اندازه شرکت

پس آنها ۴ ضریب موجود در مدل با سو رابا ۳ کاراکتر شرکت یعنی اهرم مالی، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری و اندازه ی شرکت به نمایش می گذارند.

$$GScore = \beta_2 = \mu_0 + \mu_1 * LEV + \mu_2 * M/Bt + \mu_3 * SIZE \quad (2)$$

$$CScore = \beta_3 = k_0 + k_1 * LEV + k_2 * M/Bt + k_3 * SIZE \quad (3)$$

$$B0 = \alpha_0 + \alpha_1 * LEV + \alpha_2 * M/Bt + \alpha_3 * SIZE \quad (4)$$

$$B1 = \rho_0 + \rho_1 * LEV + \rho_2 * M/Bt + \rho_3 * SIZE \quad (5)$$

با جایگذاری ضرائب در رابطه ۱ به معادله زیر می رسیم:

$$\begin{aligned} Earn = & \alpha_0 + \alpha_1 * LEV + \alpha_2 * M/Bt + \alpha_3 * SIZE + \rho_0 * Neg_{i,t} + \rho_1 * LEV * Neg_{i,t} + \\ & \rho_2 * M/Bt * Neg_{i,t} + \rho_3 * SIZE * Neg_{i,t} + \mu_0 * Ret_{i,t} + \mu_1 * LEV * Ret_{i,t} + \mu_2 * M/Bt * \\ & Ret_{i,t} + \mu_3 * SIZE * Ret_{i,t} + k_0 * Neg_{i,t} * Ret + k_1 * LEV * Neg_{i,t} * Ret + k_2 * M/Bt * \\ & Neg_{i,t} * Ret + k_3 * SIZE * Neg_{i,t} * Ret \end{aligned}$$

چرخه ی عملیاتی:

طول چرخه ی عملیاتی به فاصله ی زمانی بین خرید کالا تا دریافت وجه نقد حاصل از فروش آن اشاره دارد. و از فرمول زیر محاسبه می گردد

$$Ope-cycle_{t-1} = \left(\frac{AAR}{S} + \frac{AI}{CGS} \right) * 365$$

AAR: متوسط حسابهای دریافتنی

S: فروش

AI: متوسط موجودی کالا

CGS: بهای تمام شده ی کالای فروش رفته

$Earn-vol_{t-1}$ نوسانات سود در سال (t-1)

با توجه به انحراف معیار بازه دارایی (t-1) برای ۵ سال گذشته محاسبه می شود
متغیرهای کنترل:

افق پیش بینی:

افق پیش بینی که هر چه محدود تر باشد پیش بینی خوش بینانه کمتر صورت می گیرد. از طریق تعداد روزهای تقویمی، از زمان پیش بینی مدیریت تا پایان سال t محاسبه می شود. (هم برای اولین پیش بینی هم برای آخرین پیش بینی)